

Vasetsky V. Y. The influence of socio-political events in Europe in the XVI-XVII centuries on the development of legal doctrine of Modern history

In the history of the country's development there are periods in which significant changes in social, political and economic life take place. These undoubtedly include the period of the European Reformation of the XVI-XVII centuries. Socio-political events in critical periods are at the same time the source of development in the legal sphere, when often in the struggle crystallize new, necessary for the development of the state, legal provisions of a doctrinal nature.

The aim of this paper is to analyze the socio-political events in Europe in the XVI-XVII centuries, the results of the Thirty Years' War and the significance of the Peace of Westphalia in 1648 in terms of influencing the development of legal doctrine of Modern history, and also to provide a comparison with the peculiarities of the socio-political situation that took place in the Ukrainian lands of that time.

It is noted that since the beginning of the XVI century, almost the entire world of that time was covered by the Reformation. First of all, it was a broad socio-political movement that took the form of a struggle with the Catholic Church. Against this backdrop of socio-political and economic change, Protestantism has become widespread throughout Europe, associated with the names of Martin Luther, Jean Calvin, and Ulrich Zwingli. At the same time, the Catholic Church and the Jesuits opposed the Reformation and led the Counter-Reformation. The result of this confrontation was the Thirty Years' War - the first pan-European war of 1618 – 1648 between the Catholic Union and the coalition of Protestant states. In European history, this war has remained one of the most terrible European conflicts. Historians estimate that more than 2 million military and more than 6 million civilians were killed.

Thirty Years' War in Europe in the XVII century, ended with the signing in 1648 at the same time in Münster and Osnabrück peace treaty, which was called the Peace of Westphalia in 1648. It is emphasized that the Peace of Westphalia contains a number of provisions of a doctrinal nature. It is made conclusion that this treaty was the source of modern international law and had a long-term impact on the development of relations between states. Among the most important principles of doctrinal nature are the following: state sovereignty has become a universally recognized legal category; the principle of freedom of conscience is recognized with certain restrictions; the idea of sovereignty and independence of each state was opposed to the idea of a single Christian community; proclaimed the idea of ensuring certain human rights, especially the principle according to which private property and the rights of citizens of a hostile state could not be changed by war.

Ukrainian ties with European events of that era also took place. This was reflected in the text of the Treaty of Osnabrück, where Ukrainians are noted as allies of Sweden, and the Treaty determined the relevant international legal status of Transylvania at that time. It is noted that the period of the Reformation coincides with the events in Ukraine, as a result of which the Ukrainian Liberation War began, led by Bohdan Khmelnytsky.

Keywords: European Reformation, Peace of Westphalia, legal doctrine, origins of law, the Revolution of Bohdan Khmelnytsky.

DOI: 10.33663/2524-017X-2021-12-23

УДК 340.1

*Валерій Вікторович Винокуров,
аспірант відділу теорії держави і права
Інституту держави і права
імені В. М. Корецького НАН України
ORCID: 0000-0002-3286-7288*

ПРАВА ЛЮДИНИ. ЗАХИСТ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

У статті розглянуто сутність і зміст категорій «права людини», «захист прав людини», «забезпечення прав людини». Обґрунтовано деякі напрями вдосконалення захисту та забезпечення прав людини в умовах сучасного сьогодення. Визначено роль і значення органів державної влади у процесі захисту та забезпечення прав і свобод людини та відповідальність держави перед особою, як невід'ємної складової забезпечення конституційних прав людини.

Постановка проблеми. Конституцією України, а саме частиною 2 статті 3 встановлено, що права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави [1]. На думку Н. М. Оніщенко, «питання, пов'язані з правами людини, є найважливішою проблемою внутрішнього та зовнішнього правового розвитку» [2, с. 12]. Однією з найважливіших ознак правової держави є ефективний захист прав людини та їх забезпечення, які у аспекті побудови правової держави мають впроваджуватися через її функції. Забезпечення і захист прав людини є суттєвою складовою, що відіграє суттєву роль в процесах державотворення, оскільки пріоритет прав і свобод людини і громадянина, їх реальність і забезпеченість достатніми правовими засобами захисту мають гарантуватися з боку держави. Вказана функція держави впливає з положень статей 3, 13, 17, 22, 24, 42, 53, 116, 119, 138 Конституції України. В той же час, як вірно було зазначено О. Лукашовою, «права людини не реалізуються автоматично навіть за сприятливих умов. Тому необхідні зусилля і навіть боротьба людини за свої права і свободи, які повинні органічно включатися в систему заходів, що становить механізм захисту прав людини» [3, с. 84].

Метою даної статті є наукове дослідження та комплексний аналіз таких категорій, як захист та забезпечення прав людини в розрізі змістовного співвідношення між правовою державою та особистістю в сучасному суспільстві.

Основні дослідження і публікації. Слід зазначити, що питанням захисту та забезпечення прав людини приділялась увага насамперед у працях таких вчених, як: Ю. Шемшученко, О. Данильян, В. Нерсесянц, Н. Оніщенко, Н. Пархоменко, М. Марченко, О. Петришин, П. Рабінович, О. Соколенко та ін.

Основні результати дослідження. Перш ніж почати аналіз вказаних категорій, слід згадати, а що таке взагалі «права людини», що розуміється під цим коротким словосполученням.

Як відомо, «права людини – це основоположні можливості та вимоги, необхідні для існування і розвитку особи, які визнаються універсальними, невід'ємними та рівними для кожного й мають гарантуватися державою в обсязі міжнародних стандартів» [4, с. 456].

Відмінністю прав людини, як вимог вищого рівня є те, що вони не залежать від обіцянок або гарантій іншої сторони, а пов'язані з самим фактом існування людини і ніким не даровані. Права людини залежать тільки від одного: а саме, від того, що вона є людиною.

Права людини притаманні всім людям за правом народження, вони належать всім й існують, що б навколо не відбувалося. Визнання прав людини є основою свободи.

Одним із актуальних питань протягом всього існування людства в розрізі їх прав є можливість їх реалізації, захисту та забезпечення з боку держави.

У Віденській декларації та Програмі дій, прийнятій на Всесвітній конференції прав людини 25 червня 1993 року, стверджується, що «права людини і основні свободи є правами, даними від народження кожній людині; їх захист і заохочення є найпершим обов'язком держав» (абз. 1 п. 1) [5].

В свою чергу Н. М. Оніщенко справедливо стверджує, що права людини – це формально визначені, у відповідний спосіб зафіксовані обов'язки держави [2, с. 14], а також, що права і свободи, встановлені демократичною державою, здійснюються в інтересах усіх громадян і кожної людини окремо [6, с. 27].

Повертаючись до аналізу термінів «захист» та «забезпечення», доцільно спочатку звернутися до їх лексичного значення, що, як відомо, є історично закріпленою у свідомості людей співвіднесеністю слова з певним явищем дійсності, зв'язок певного звучання з певним поняттям, волевиявленням.

Так, відповідно до Великого тлумачного словника сучасної української мови, «захист» – це дія за значенням захищати, що в свою чергу розуміється як боронити, обстоювати погляди, права, інтереси, честь кого-небудь, охороняти від нападу, замаху та інших небезпечних дій, оберігати від чогось шкідливого та небажаного; «забезпечування» – це дія за значенням забезпечити, що розуміється як створення надійних умов для здійснення чого-небудь, гарантувати щось; захищати, охороняти кого-, що-небудь від небезпеки [7].

Отже, застосовуючи та звертаючись до вказаних термінів через призму прав людини з метою ефективної їх реалізації, слід чітко розуміти їх зміст та обсяг можливих дій що ними охоплюються.

З цього приводу слід зазначити, що на думку О. Г. Данильяна, такі поняття як «захист прав людини», «охорона прав людини» і «гарантія/забезпечення прав людини», діалектично взаємопов'язані. Вони є елементами один одного: не можна забезпечувати, не захищаючи і не охороняючи, так само не можна охороняти, не захищаючи і не забезпечуючи. Однак у будь-якому разі основну роль відіграє сама людина, що активно реалізує своє невідчужуване право на захист [3, с. 89].

Взагалі погоджуючись з вказаною думкою, однак наважимося доповнити її тезою про те, що кожен термін, який використовується в нормативних актах, в тому числі і в Конституції України, як Основному Законі держави, повинен мати свій чітко визначений зміст, сутність та значення, які в тій чи іншій частині мають гарантувати права людини, тому не зовсім доречно ставити знак рівності між цими термінами, які беззаперечно доповнюють один одного.

На нашу думку, слід провести чітке розмежування понять «захист» та «забезпечення» як на науковому, так і на законодавчому рівнях, враховуючи в тому числі їх лексичне значення.

Так, під захистом права слід розуміти дії, які направлені на охорону, відстоювання та оберігання права від посягання, порушення та інших небезпечних дій. При цьому вказані дії можуть здійснюватися як до, так і в процесі правопорушення та після його закінчення, а отже, їх застосування не залежить від моменту правопорушення.

Що ж до забезпечення права, то під цим поняттям слід розуміти створення необхідних, достатніх та надійних умов для здійснення прав людини, в тому числі і права на їх захист.

Як уже зазначалося, зобов'язання держави щодо прав людини передбачені Конституцією України. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави (ч. 2 ст. 3 Конституції України).

Зобов'язання держави забезпечувати (сприяти реалізації) права людини входять до так званої «трирівневої типології» зобов'язань держави, що включає в себе три рівні зобов'язань, а саме: зобов'язання поважати, захищати та забезпечувати. При цьому існує думка, що зобов'язання забезпечувати передбачають, що держава повинна вживати заходів (законодавчих, судових, адміністративних, освітніх та ін.) для забезпечення особам можливостей задовольняти основні потреби, гарантовані правом людини, що не можуть бути задоволені їх особистими зусиллями [4, с. 476].

З цього приводу слід зазначити, що, на нашу думку, доцільно не обмежувати зобов'язання держави забезпечувати права людини критерієм можливості чи неможливості їх задоволення особистими зусиллями особи, а надати цьому зобов'язанню загальний та універсальний характер, який не залежить від будь-яких чинників. Оскільки, як вірно зазначив П. М. Рабінович, через певні механізми забезпечення здійснюються права людини [8, с. 29].

Рівень забезпечення та захисту прав людини разом з обсягом прав і свобод визначає зміст співвідношення між правовою державою й особистістю, що також підтверджується думкою О. Л. Соколенко, яка стверджує, що «права і свободи людини та громадянина становлять не якийсь абстрактний зміст правової держави, а вимагають від неї розв'язання цілком конкретних завдань – визнання та забезпечення таких прав, свобод і законних інтересів. А таке забезпечення, у свою чергу, передбачає охорону та захист прав громадян» [9, с. 118].

Слід також зупинитися на суб'єктному складі правовідносин щодо захисту та забезпечення прав людини.

На нашу думку, захист прав людини має реалізовуватися як самою особою (права, якої порушуються або порушені) шляхом самозахисту або звернення до відповідних органів державної влади, так і державою в особі її уповноважених органів незалежно від наявності звернення цієї особи.

Для забезпечення реалізації та захисту прав і свобод людини і громадянина Конституція і законодавство України передбачають можливість здійснення громадянами певних дій, а також утворення системи органів держави, призначенням якої є допомога громадянам у реалізації і захисті їхніх прав.

Кожна людина, з одного боку, повинна мати можливість вільно обрати спосіб захисту своїх прав, а з іншого – має бути впевнена в тому, що держава гарантує рівну можливість для будь-кого, незалежно від раси, мови, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання та ін., скористатися цими способами захисту.

З цього приводу доречно згадати думку Н. М. Оніщенко, яка стверджує, що стало вочевидь зрозумілим, що вже недостатньо тільки «продекларувати» ці та інші важливі права і свободи. Держава (і це є її чи не найважливішим обов'язком) має гарантувати їх неухильне виконання, а в разі потреби – охорону та захист [2, с. 13].

Можливість здійснення громадянами певних вчинків щодо захисту власних прав і свобод і наявність системи органів, які захищають і забезпечують ці права та свободи, утворюють юридичний механізм захисту прав людини.

Очевидно, що одним із питань захисту прав людини є ефективність механізму їх захисту, під яким, на думку О. Г. Данильяна слід розуміти систему певних соціальних інститутів, право-

вих норм, засобів захисту (судових, адміністративних, цивільно-правових, кримінально-правових та інших), що забезпечують найбільш повний і ефективний захист прав і свобод людини і громадянина [10, с. 54].

Конституція України передбачає можливість здійснення громадянами дій, спрямованих на захист їх прав і свобод, зокрема такі, як:

захищати своє життя і здоров'я, життя і здоров'я інших людей від протиправних посягань (ч. 2 ст. 27);

об'єднуватися в політичні партії та громадські організації для здійснення і захисту своїх прав і свобод (ч. 1 ст. 36);

проводити збори, мітинги та демонстрації (ч. 1 ст. 39);

направляти індивідуальні чи колективні письмові звернення до органів державної влади (ст. 40);

ті, хто працює, мають право на страйк для захисту своїх економічних і соціальних інтересів (ч. 1 ст. 44);

захищати в суді свої права і свободи (ч. 1 ст. 55);

звертатися за захистом своїх прав до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини (ч. 3 ст. 55);

звертатися за захистом своїх прав і свобод до відповідних міжнародних судових установ чи до відповідних органів міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна (ч. 5 ст. 55);

будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань (ч. 6 ст. 55).

Що ж до забезпечення прав людини, то відповідно до приписів Конституції України – це обов'язок держави.

Як вірно було зазначено Н. М. Оніщенко, «забезпечення прав людини – це той критерій, за яким оцінюється досягнутий рівень демократії в державі» [2, с. 12].

В свою чергу Н.М. Пархоменко звертає увагу на те, що «реалізація прав людини визначається головним чином забезпеченістю з боку держави» [11, с. 140].

Забезпечення прав та свобод людини і громадянина відповідно до положень Конституції України (ст. ст. 3, 13, 17, 22, 24, 42, 53, 116, 119, 138) покладається на усю систему органів державної влади на всі її рівні.

Конституція України досить чітко визначає систему органів та посадових осіб різних рівнів, які повинні забезпечувати та захищати права і свободи людини і громадянина.

Це: Президент України, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, місцеві державні адміністрації, Суди України, Конституційний Суд України, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, прокуратура, адвокатура, інші правоохоронні органи України.

Особливе місце у цій системі посідає Президент України, який є гарантом прав і свобод людини і громадянина (ч. 2 ст. 102 Конституції України). Він зобов'язаний сприяти формуванню відповідних механізмів контролю та забезпечення реалізації прав і свобод людини і громадянина.

Верховна Рада України здійснює захист прав і свобод через законодавчу діяльність шляхом визначення виключно в законах України прав і свобод людини і громадянина, гарантій цих прав і свобод, основних обов'язків громадян; громадянства, правосуб'єктності громадян, статусу іноземців і осіб без громадянства; прав корінних народів та національних меншин; основ соціального захисту; визначення правового режиму власності; правових засад і гарантій підприємництва (пп. 1-3, 6-8 ч. 1 ст. 92 Конституції України).

Кабінет Міністрів України вживає заходів щодо забезпечення прав і свобод людини і громадянина (п. 2 ч. 1 ст. 116 Конституції України).

Місцеві державні адміністрації забезпечують додержання прав і свобод громадян на певній території (п. 2 ч. 1 ст. 119 Конституції України).

Діяльність з посилення гарантій захисту прав і свобод людини покладено на інститут Уповноваженого з прав людини, який існує в рамках парламентаризму (ст. 101 Конституції України). Зазначена посадова особа заповнює прогалини і компенсує недоліки судових засобів захисту, парламентського та відомчого контролю за адміністративними органами.

Детально питання організації і діяльності Уповноваженого визначені в Законі України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» від 13 грудня 1997 року № 776/97-ВР.

Метою парламентського контролю, який здійснює Уповноважений, є:

- 1) захист прав і свобод людини і громадянина, проголошених Конституцією України, законами України та міжнародними договорами України;
- 2) додержання та повага до прав і свобод людини і громадянина суб'єктами, зазначеними у статті 2 цього Закону;
- 3) запобігання порушенням прав і свобод людини і громадянина або сприяння їх поновленню;
- 4) сприяння приведенню законодавства України про права і свободи людини і громадянина у відповідність з Конституцією України, міжнародними стандартами у цій галузі;
- 5) поліпшення і подальший розвиток міжнародного співробітництва в галузі захисту прав і свобод людини і громадянина;
- 6) запобігання будь-яким формам дискримінації щодо реалізації людиною своїх прав і свобод;
- 7) сприяння правовій інформованості населення та захист конфіденційної інформації про особу.

Прокуратура України становить єдину систему, яка в порядку, передбаченому Законом України «Про прокуратуру», здійснює встановлені Конституцією України функції з метою в тому числі захисту прав і свобод людини.

Забезпечення прав і свобод громадян неможливе без такого інституту, як адвокатура. Адвокат зобов'язаний здійснювати представництво, сприяти захисту прав та законних інтересів громадян і юридичних осіб за їх дорученням в усіх органах, установах, організаціях. Вказана діяльність базується на принципах верховенства права, незалежності, гуманізму, демократизму і конфіденційності.

Гарантування суб'єктивних прав людини правоохоронними органами проявляється у забезпеченні особистої безпеки громадян; у своєчасному запобіганні злочинам та адміністративним правопорушенням, швидкому і повному їх розкритті; охороні суспільного порядку та забезпеченні суспільної безпеки; захисті власності від протиправних посягань; наданні правової та організаційної допомоги громадянам, посадовим особам й іншим суб'єктам у здійсненні їх законних прав та інтересів.

Однак, як свідчить сучасне сьогоднішнє, основною ефективною формою захисту прав і свобод є судовий захист. Потреба у судовому захисті закономірно впливає з ускладнення характеру структури економічних відносин, зростанні конфліктності і соціальних протиріч у суспільному житті.

Право громадян на судовий захист закріплено у статті 10 Загальної декларації права людини, згідно з якою воно знайшло своє відображення у частині першій статті 55 Конституції України. Кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових та службових осіб. Відповідно до статті 124 Конституції України правосуддя в Україні здійснюють виключно суди. Делегування функцій судів, а також привласнення цих функцій іншими органами чи посадовими особами не допускаються.

Після використання всіх національних засобів юридичного захисту кожен може звернутися за захистом своїх прав і свобод до відповідних міжнародних судових установ чи до відповідних органів міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна.

Судовий захист прав і свобод людини і громадянина необхідно розглядати як вид державного захисту прав і свобод людини і громадянина. І саме держава бере на себе такий обов'язок відповідно до частини другої статті 55 Конституції України.

Конституція України гарантує кожному судовий захист його прав у межах конституційного, цивільного, господарського, адміністративного і кримінального судочинства України. Для того, щоб звернутися до суду, необхідно скласти позовну чи іншу заяву, передбачену чинним процесуальним законодавством, надати суду відповідні докази та сплатити судовий збір. Позов має відповідати вимогам, встановленим процесуальним законодавством. Підготувати документи для звернення до суду особа може самостійно або ж звернутися за правовою допомогою, у тому числі безоплатною.

Слід відмітити, що норми, які передбачають вирішення спорів, зокрема про поновлення порушеного права, не можуть суперечити принципу рівності усіх перед законом та судом і у зв'язку з цим обмежувати право на судовий захист. Правосуддя за своєю суттю визнається таким лише за умови, що воно відповідає вимогам справедливості і забезпечує ефективне поновлення в правах.

Таким чином, можна стверджувати, що в нашій країні діє система захисту прав людини, яка відповідає принципам розвинутих демократичних країн.

Як вірно стверджує Н. М. Пархоменко, діяльність державних органів і громадських організацій, спрямована на забезпечення, реалізацію, охорону прав і свобод людини та громадянина, є організа-

ційно-правовою гарантією прав та свобод людини та громадянина, що спрямована на забезпечення і захист прав і свобод людини та громадянина, боротьбу з правопорушеннями, утвердженням режиму законності [11, с. 145].

Також слід окремо акцентувати увагу на тому, що невід'ємною складовою забезпечення конституційних прав людини безумовно є наявність ефективного та діючого механізму юридичної відповідальності держави перед особою.

Влада держави не може бути безмежною або довільною, вона повинна бути обмежена необхідністю забезпечити хоча б мінімальні умови всім, хто перебуває під її юрисдикцією, щоб вони могли жити з почуттям людської гідності.

Суверенітет держави означає відповідальність, а головна відповідальність за захист та забезпечення прав людини лежить на самій державі.

Як відомо, правові примусові норми можуть застосовуватися як до особи, так і до держави, яка вчинила неправомірні дії по відношенню до особи.

З цього приводу доцільно вказати на думку В. Ю. Васецького, який обґрунтовано зазначав, що юридична відповідальність держави – це встановлений у процесуальному порядку обов'язок суб'єкта (в нашому випадку держави), що скоїв правопорушення, перетерпіти певні обмеження, що передбачені санкцією правової норми [12, с. 26].

На нашу думку, вказане визначення потребує уточнення в частині конкретизації наслідків для держави скоєного правопорушення, а саме не обмежувати їх виключно перетерпінням певних обмежень, а доповнити ще й здійсненням конкретних дій щодо поновлення порушеного права та мінімізації наслідків цього правопорушення, оскільки гарантування виконання органами державної влади, їх посадовими і службовими особами своїх обов'язків щодо забезпечення прав і свобод людини і громадянина є специфікою юридичної відповідальності держави.

Висновки. Отже, враховуючи викладене вище, можна зробити висновок, що застосовуючи та звертаючись до термінів «захист» та «забезпечення прав людини» з метою їх ефективної реалізації, слід чітко розуміти їх зміст та обсяг можливих дій, що ними охоплюється. Слід провести розмежування понять «захист» та «забезпечення» як на науковому, так і на законодавчому рівнях, враховуючи в тому числі їх лексичне значення. Також доцільно не обмежувати зобов'язання держави забезпечувати права людини критерієм можливості чи неможливості їх задоволення особистими зусиллями особи, а надати цьому зобов'язанню загальний та універсальний характер, який не залежить від будь-яких чинників. Захист прав людини має реалізовуватися як самою особою (права, якої порушуються або порушені) шляхом самозахисту або звернення до відповідних органів державної влади, так і державою в особі її уповноважених органів незалежно від наявності звернення цієї особи. При цьому кожна людина, з одного боку, повинна мати можливість вільно обрати спосіб захисту своїх прав, а з іншого – має бути впевнена в тому, що держава гарантує їй таку можливість. І насамкінець зазначимо, що невід'ємною складовою забезпечення конституційних прав людини безумовно є наявність ефективного та діючого механізму юридичної відповідальності держави перед особою.

Список використаних джерел

1. Конституція України прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року із змінами та доповненнями.
2. *Онїщенко Н. М.* Правова доктрина, юридична наука та захист прав людини (коефіцієнт корисної дії) / Н. М. Онїщенко // Альманах права. – 2020. – Вип. 11. – С. 11-15.
3. *Данильян О. Г.* Теоретико-методологічні проблеми захисту прав людини в сучасному суспільстві / О. Г. Данильян // Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». Серія : Філософія, філософія права, політологія, соціологія. – 2013. - № 3. – С. 84-91.
4. *Загальна теорія права : підручник* / [О. В. Петришин, Д. В. Лук'янов, С. І. Максимов, В. С. Смородинський та ін.]; за ред. О. В. Петришина. – Харків : Право, 2020. – 568 с.
5. *Віденська декларація та Програма дій*, прийнята на Всесвітній конференції прав людини 25 червня 1993 року.
6. *Онїщенко Н. М.* Контроль за забезпеченням прав людини: дихотомія впливу / Н. М. Онїщенко // Правова держава. – 2019. – Вип. 30. – 24-28.
7. *Великий тлумачний словник сучасної української мови* (з дод. і допов.) / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К.; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005.- 1728 с.

8. Рабінович П. М. Права людини і громадянина у Конституції України (доінтерпретації вихідних конституційних положень) / П. М. Рабінович. – Х. : Право, 1997. – 64 с.
9. Соколенко О. Л. Захист прав громадян як основна функція правової держави / О. Л. Соколенко // Часопис Київського університету права. – 2013. – № 2. – С. 118-121.
10. Данильян О. Г. Механізм захисту прав людини в сучасному суспільстві: теоретико-правовий дискурс / О. Г. Данильян // Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». Серія : Філософія, філософія права політологія, соціологія. – 2013. – № 4. – С. 48-55.
11. Пархоменко Н. М. Держава як гарант забезпечення прав людини і громадянина / Н. М. Пархоменко // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 18 : Економіка і право. – 2012. – Вип. 18. – С. 140-146.
12. Васецький В. Ю. Забезпечення прав та свобод людини шляхом удосконалення інституту юридичної відповідальності держави перед особою / В. Ю. Васецький // Часопис Київського університету права. – 2009. – Вип. 3. – С. 25-30.

References

1. *Konstytutsiia* Ukrainy pryiniata na piatii sesii Verkhovnoi Rady Ukrainy 28 chervnia 1996 roku iz zminamy ta dopovnenniamy.
2. Onishchenko N. M. Pravova doktryna, yurydychna nauka ta zakhyst prav liudyny (koefitsient korysnoi dii) / N. M. Onishchenko // Almanakh prava. – 2020. – Vyp. 11. – S. 11-15.
3. Danylian O. H. Teoretyko-metodolohichni problemy zakhystu prav liudyny v suchasnomu suspilstvi / O. H. Danylian // Visnyk Natsionalnoho universytetu «Iurydychna akademiia Ukrainy imeni Yaroslava Mudroho». Seriiia : Filosofiia, filosofiia prava, politolohiia, sotsiolohiia. – 2013. – № 3. – S. 84-91.
4. *Zahalna teoriia prava: pidruchnyk* / [O. V. Petryshyn, D. V. Lukianov, S. I. Maksymov, V. S. Smorodynskyi ta in.]; za red. O.V. Petryshyna. – Kharkiv : Pravo, 2020. – 568 s.
5. *Videnska deklaratsiia ta Prohrama dii*, pryiniata na Vsesvitnii konferentsii prav liudyny 25 chervnia 1993 roku.
6. Onishchenko N. M. Kontrol za zabezpechenniam prav liudyny: dykhotomiia vplyvu / N. M. Onishchenko // Pravova derzhava. – 2019. – Vyp. 30. – 24-28.
7. *Velykyi tlumachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy (z dod. i dopov.)* / Uklad. i holov. red. V. T. Busel. – K.; Irpin : VTF «Perun», 2005.- 1728 s.
8. *Rabinovych P. M. Prava liudyny i hromadianyna u Konstytutsii Ukrainy (dointerpretatsii vykhidnykh konstytutsiinykh polozhen)* / P. M. Rabinovych. – Kh. : Pravo, 1997. – 64 s.
9. *Sokolenko O. L. Zakhyst prav hromadian yak osnovna funktsiia pravovoi derzhavy* / O. L. Sokolenko // Chasopys Kyivskoho universytetu prava. – 2013. – № 2. – S. 118-121.
10. Danylian O. H. Mekhanizm zakhystu prav liudyny v suchasnomu suspilstvi: teoretyko-pravovyi dyskurs / O. H. Danylian // Visnyk Natsionalnoho universytetu «Iurydychna akademiia Ukrainy imeni Yaroslava Mudroho». Seriiia : Filosofiia, filosofiia prava politolohiia, sotsiolohiia. – 2013. – № 4. – S. 48-55.
11. *Parkhomenko N. M. Derzhava yak harant zabezpechennia prav liudyny i hromadianyna* / N.M. Parkhomenko // Naukovyi chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova. Seriiia 18 : Ekonomika i pravo. – 2012. – Vyp. 18. – S. 140-146.
12. *Vasetskyi V. Iu. Zabezpechennia prav ta svobod liudyny shliakhom udoskonalennia instytutu yurydychnoi vidpovidalnosti derzhavy pered osoboiu* / V.Iu. Vasetskyi // Chasopys Kyivskoho universytetu prava. – 2009. – Vyp. 3. – S. 25-30.

Винокуров В. В. Права людини. Захист та забезпечення

Стаття присвячена аналізу питань сутності і змісту категорій «права людини», «захист прав людини», «забезпечення прав людини» в розрізі змістовного співвідношення між правовою державою та особистістю в сучасному суспільстві. Акцентовано увагу, що звертаючись до вказаних термінів через призму прав людини з метою ефективною їх реалізації, слід чітко розуміти їх зміст та обсяг можливих дій, що ними охоплюються, а також провести розмежування понять «захист» та «забезпечення» як на науковому, так і на законодавчому рівнях, враховуючи в тому числі їх лексичне значення. Визначено, що кожна людина, з одного боку, повинна мати можливість вільно обрати спосіб захисту своїх прав, а з іншого – має бути впевнена в тому, що держава гарантує рівну можливість для будь-кого, незалежно від раси, мови, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання та ін., скористатися цими способами захисту. Також визначено роль і значення органів державної влади у процесі захисту та забезпечення прав і свобод людини та відповідальність держави перед особою, як невід'ємної складовою забезпечення конституційних прав людини. Зроблено висновок, що невід'ємною складовою забезпечення конституційних прав людини безумовно є наявність ефективного та діючого механізму юридичної відповідальності держави перед особою.

Ключові слова: права людини, захист прав людини, забезпечення прав людини, органи державної влади, відповідальність держави.

Vynokurov V. V. Human Rights. Protection and enforcement

The article is devoted to the analysis of the essence and content of the categories «human rights», «protection of human rights», «human rights enforcement» in terms of the substantive relationship between the constitutional state and the individual in modern society. It is emphasized that addressing these terms through the prism of human rights in order to effectively implement them, it is necessary to clearly understand their content and scope of possible actions covered by them, as well as to distinguish between «protection» and «enforcement» at both scientific and legislative levels, taking into account, inter alia, their lexical meaning. It is determined that everyone, on the one hand, should be able to freely choose the way to protect their rights, and on the other – must be sure that the state guarantees equal opportunities for everyone, regardless of race, language, skin color, political, religious and other beliefs, gender, ethnic and social origin, property status, place of residence, etc., to use these methods of protection. The role and importance of public authorities in the process of protection and enforcement of human rights and freedoms and the state responsibility to the individual as an integral part of ensuring constitutional human rights are also defined. It is concluded that an integral part of constitutional human rights enforcement is certainly the existence of an effective and efficient mechanism of legal responsibility of the state to the individual.

Keywords: human rights, protection of human rights, human rights enforcement, public authorities, state responsibility.

DOI: 10.33663/2524-017X-2021-12-24

УДК 340.1

*Світлана Василівна Гаврилюк,
головний спеціаліст відділу
забезпечення діяльності Голови та
заступника Голови Верховного Суду
ORCID: 0000-0002-5494-8513*

**ПОМИЛКА В ЗАГАЛЬНОФІЛОСОФСЬКОМУ ЗНАЧЕННІ
ТА ЯК ПРЕДМЕТ ДОСЛІДЖЕННЯ ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ**

Постановка проблеми. Помилки трапляються в будь-якій сфері людської діяльності. Проблема помилки вивчається багатьма науками та має самостійне значення в різних галузях наукових знань: філософії, логіці, математиці, юриспруденції, кібернетиці, медицині, лінгвістиці, економіці тощо. Безпосередньою метою пізнання в будь-якій галузі є досягнення істини. Шлях до неї завжди був проблематичним, складним, багатогранним і внутрішньо діалектичним, він супроводжується зіставленням і змаганням ідей, науковими дискусіями, критикою і подоланням соціальних ілюзій, аналізом співвідношення ідеологічних і науково-теоретичних форм відображення дійсності, з'ясуванням соціально-практичних і світоглядних передумов теоретичних побудов.

Людині властиво помилятися; повністю виключити помилку з поведінки людини не можливо: у зв'язку з вищезазначеним важливе значення отримує дослідження питання про поняття помилки в юридичному її значенні та помилки як філософського поняття загалом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Поняття та значення помилки у вітчизняній і зарубіжній науках досліджували Ф. А. Селиванов, Є. П. Євграфова, В. М. Баранов, В. М. Карташов, Н. М. Оніщенко, В. М. Косович та інші.

Метою дослідження є здійснення аналізу поняття помилки, як невід'ємного елементу людської діяльності, з точки зору різноманітних філософських підходів, у тому числі аналізу наукових поглядів учених-правознавців із приводу змістовного значення поняття «помилка», які сприятимуть ширшому розумінню такої юридичної категорії.

Основні результати дослідження. Феномен помилки часто супроводжує людську діяльність. Це її «тіньова» сторона, характеристика її неідеальності.

Класична філософія нечасто звертає увагу на подібні «тіньові» сторони. У Гегеля і Маркса можемо зустріти феномен помилки в контексті філософії історії, вони визначають його як закон істо-